

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE**

Eco-pedagogia morală
REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Conf. Univ. Dr. Ion Copoeru

Student-doctorand:

Simion Radu-Dan

2019

Cuprins

Introducere.....	Error! Bookmark not defined.
I. CAPITOLUL 1. Individul în natură- o specie amenințată cu dispariția.....	Error! Bookmark not defined.
1.1. „Defectarea” termostatul riscurilor	Error! Bookmark not defined.
1.2. Obiectualizarea naturii	Error! Bookmark not defined.
1.3. Spații urbane de învățare- de la beton către mai mult verde.....	Error! Bookmark not defined.
1.4. Anxietatea adulților supra-protectivi	Error! Bookmark not defined.
1.5. Concluzii.....	Error! Bookmark not defined.
II. CAPITOLUL 2. Etica virtuților în relație cu natura	Error! Bookmark not defined.
2.1. Presupusa „scară a evoluției” și poziția de slăbiciune față de lumea vegetală.....	Error! Bookmark not defined.
2.2. Virtuțile umane în relația cu natura.....	Error! Bookmark not defined.
2.3. Deschiderea (en. openness) ca virtute morală.....	Error! Bookmark not defined.
2.4. Disponibilitatea deplină pentru a fi prezent	Error! Bookmark not defined.
2.5. „Misteriosul celălalt”	Error! Bookmark not defined.
2.6. Compasiunea ca valoare morală în relație cu mediul	Error! Bookmark not defined.
2.7. Suferința: dimensiuni metafizice	Error! Bookmark not defined.
2.8. Merleau-Ponty și ontologia relațională	Error! Bookmark not defined.
2.9. Claudia Card și genocidul ecologic.....	Error! Bookmark not defined.
2.10. Concluzii.....	Error! Bookmark not defined.
III. CAPITOLUL 3. Vicii legate de relația cu natura	Error! Bookmark not defined.
3.1. Introducere	Error! Bookmark not defined.
3.2. Viciul ca prejudiciu adus naturii	Error! Bookmark not defined.
3.3. Lăcomia	Error! Bookmark not defined.
3.4. Aroganța.....	Error! Bookmark not defined.
3.5. Indiferența	Error! Bookmark not defined.
IV. CAPITOLUL 4. Studiu de caz: „Walden”, de David Henry Thoreau. Despre retragere către sine, solitudine și imersare.....	Error! Bookmark not defined.

4.1.	<i>Preliminarii la o etică a grijii în Walden</i>	Error! Bookmark not defined.
4.2.	<i>Depășire de sine, pași înspre natură</i>	Error! Bookmark not defined.
4.3.	<i>Dinspre flecăreală înspre interiorizare</i>	Error! Bookmark not defined.
4.4.	<i>Integritatea ca virtute</i>	Error! Bookmark not defined.
4.5.	<i>Valoarea simplității</i>	Error! Bookmark not defined.
4.6.	<i>Noblete și sensibilitate</i>	Error! Bookmark not defined.
4.7.	<i>Biofilie și necrofilie</i>	Error! Bookmark not defined.
4.8.	<i>Despre a fi umil în fața naturii</i>	Error! Bookmark not defined.
4.9.	<i>Tihna și răgazul de a admira natura: despre sensibilitatea la frumos</i>	Error! Bookmark not defined.
4.10.	<i>Concluzii</i>	Error! Bookmark not defined.
V.	CAPITOLUL 5. Educația morală pentru sustenabilitate și dezvoltare comunitară	Error! Bookmark not defined.
5.1.	<i>Cum definim o comunitate umană sustenabilă?</i>	Error! Bookmark not defined.
5.2.	<i>Sustenabilitatea ca trecere dinspre logica dominării înspre inteligența sistemică</i>	Error! Bookmark not defined.
5.2.1.	<i>Despre logica dominării</i>	Error! Bookmark not defined.
5.2.2.	<i>Metafore ale modernității</i>	Error! Bookmark not defined.
5.2.3.	<i>Elemente specifice unei culturi sustenabile</i>	Error! Bookmark not defined.
5.3.	<i>Diversitatea biologică și grija față de comunitățile non-umane</i>	Error! Bookmark not defined.
5.4.	<i>Trăsăturile unei comunități sustenabile</i>	Error! Bookmark not defined.
5.5.	<i>Concluzii, limite și perspective ale cercetării</i>	Error! Bookmark not defined.
VI.	CAPITOLUL 6. Educația experiențială în natură	Error! Bookmark not defined.
6.1.	<i>Origini și influențe ale teoriilor învățării în conturarea teoretică a pedagogiei experiențiale</i>	Error! Bookmark not defined.
6.1.1.	<i>Kurt Lewin și învățarea acțională . Modelul de învățare experiențială al lui John Dewey</i>	Error! Bookmark not defined.
6.1.2.	<i>Jean Piaget: dimensiuni ale dezvoltării cognitive și formarea judecăților morale</i>	Error! Bookmark not defined.
6.1.3.	<i>Albert Bandura și învățarea socială</i>	Error! Bookmark not defined.
6.1.4.	<i>Modelul ecologic de dezvoltare a individului al lui Bronfenbrenner</i>	Error! Bookmark not defined.
6.1.5.	<i>Învățarea situațională</i>	Error! Bookmark not defined.

6.1.6. Paulo Freire și pedagogia oprimării	Error! Bookmark not defined.
6.2. <i>Caracteristicile învățării experiențiale</i>	Error! Bookmark not defined.
6.2.1. Cunoașterea, produs sau proces?	Error! Bookmark not defined.
6.2.2. Despre dubla utilitate a conceptelor	Error! Bookmark not defined.
6.3. <i>Carl Rogers: viețuirea existențială și învățarea ca proces fluid</i>	Error! Bookmark not defined.
6.4. <i>Educația experiențială în natură ca educație ecologică și morală</i>	Error! Bookmark not defined.
6.5. <i>Jocul liber ca și componentă a educației experiențiale în natură</i>	Error! Bookmark not defined.
6.5.1. O experiență senzorială echilibrată.....	Error! Bookmark not defined.
6.5.2. Calmul și serenitatea ca experiențe sensibile ale jocului în natură...	Error! Bookmark not defined.
6.6. <i>Călătoria Eroului- un construct narativ al dezvoltării morale în natură.</i>	Error! Bookmark not defined.
VII. CAPITOLUL 7. Comunicarea nonviolentă.....	Error! Bookmark not defined.
7.1. <i>Introducere</i>	Error! Bookmark not defined.
7.2. <i>Relevanța comunicării nonviolente în eco-pedagogia morală</i>	Error! Bookmark not defined.
7.3. <i>Comunicarea alientantă</i>	Error! Bookmark not defined.
7.4. <i>Procesul comunicării nonviolente</i>	Error! Bookmark not defined.
7.5. <i>Concluzii</i>	Error! Bookmark not defined.
VIII. CAPITOLUL 8. Studiu calitativ asupra valorilor eco-pedagogiei morale în complexul educațional Green School Romania	Error! Bookmark not defined.
8.1. <i>Introducere</i>	Error! Bookmark not defined.
8.2. <i>Metodologie</i>	Error! Bookmark not defined.
8.2.1. Grupul- țintă.....	Error! Bookmark not defined.
8.2.2. Participanți	Error! Bookmark not defined.
8.3. <i>Construirea întrebărilor din chestionare</i>	Error! Bookmark not defined.
8.4. <i>Ilustrarea răspunsurilor la chestionarele oferite. Analiza calitativă a răspunsurilor primite</i>	Error! Bookmark not defined.
8.5. <i>Identificarea categoriilor de teme pe baza analizei datelor calitative</i>	Error! Bookmark not defined.
8.5.1. Categoria 1: Teme privind impactul contactului timpuriu cu natura în dezvoltarea emoțională și psiho-socială a indivizilor chestionați	Error! Bookmark not defined.
8.5.2. Categoria 2: Teme privind experimentarea fascinației, a uimirii și admirației față de natură	Error! Bookmark not defined.

8.5.3. Categoria 3: Teme privind dezvoltarea responsabilității civice și a angajamentului față de comunitatea antropică și cea biotică	Error! Bookmark not defined.
8.5.4. Categoria 4: Teme privind dezvoltarea creativității, originalității și autenticității prin interacțiunea cu natura	Error! Bookmark not defined.
8.5.5. Categoria 5: Teme privind dezvoltarea empatiei și a armoniei relaționale (cu propriul sine, cu ceilalți și cu elemente ale comunității biotice)	Error! Bookmark not defined.
8.6. <i>Concluzii</i>	Error! Bookmark not defined.
8.7. <i>Limitele cercetării</i>	Error! Bookmark not defined.
IX. CAPITOLUL 9. Critici adresate eco-pedagogiei morale	Error! Bookmark not defined.
X. CAPITOLUL 10. Concluziile lucrării	Error! Bookmark not defined.
<i>Bibliografie</i>	11

Cuvinte-cheie: etică, virtute, viciu, învățare experiențială, sensibilitate, apropiere, sustenabilitate, holism, comunicare non-violentă, empatie.

Rezumat

În această lucrare îmi propun să prezint tema eco-pedagogiei morale, o viziune holistă, integrativă și multidisciplinară asupra eticii mediului considerată într-un orizont practic al educației morale pentru sustenabilitate, încredere și grijă, exersată atât în relație cu agenții morali dar mai ales în relație cu mediul natural și pacienții morali care îl populează. Îmi doresc ca acest efort academic să reprezinte un bun punct de plecare și un element de sprijin în ceea ce privește gestionarea crizei ecologice de către membrii comunității antropice, eventuale ramificări teoretice și adăugiri ulterioare fiind necesare, ajutând la îmbogățirea peisajul discursiv legat de relația omului cu natura.

Tema *eco-pedagogiei morale* se prezintă ca o structură teoretică interdisciplinară care pune împreună contribuții provenite din direcția actualelor cercetări din domeniul psihologiei educației și psihologiei sociale, filosofiei teoretice, biologiei și antropologiei, fiind puternic ancorată în cercetările actuale realizate în domeniile menționate anterior, efervescenta interesului fiind alimentată de posibilitatea creării unui corp robust de principii și practici care pot fi cu succes exersate în interacțiunile sociale dintre indivizi, luând în considerare mediul natural ca

element cu însemnătate morală, socială, estetică, de interes științific și spiritual. De asemenea, prezenta lucrare își propune să facă vizibile contribuțiile filosofice din domeniul eticii virtuților și viciilor în relație cu natura, desenând o infrastructură teoretică în care etica mediului comportă determinări din cele mai diverse, pornind de la fixarea și explicitarea cu mai mare precizie a flagelului îndepărtării omului de natură, până la trasarea unor destinații în ceea ce privește realizarea idelului de sustenabilitate și conviețuire prietenoasă a omului cu propriul sine, și cu mediul în care trăiește.

Valorile, atitudinile, afectele și virtuțile expuse în prezenta lucrare vin să completeze tabloul unui efort academic și practic început de mine în urmă cu cinci ani, atunci când am prezentat în cadrul studiilor de licență în domeniul filosofiei morale lucrarea *Etica geoingenieriei*, care a creionat în linii mari principalele dificultăți de raportare a individului la mediul înconjurător și posibilele modificări de ordin tehnologic care ar masca efectele intervenției agresive a omului în natură. În cadrul lucrării menționate mai sus, am identificat valori și paradigme științifice ale cercetărilor științifice realizate în domeniul ingineriei mediului, elaborând un mănunchi de principii și reguli menite să contribuie la o mai bună așezare și configurare a eforturilor antropice de a gestiona multiplele forme pe care le comportă crizele ecologice actuale.

Interesul personal în ceea ce privește etica mediului s-a materializat, în urmă cu trei ani, în elaborarea lucrării de disertație *Proiectul eticii virtuților în legătură cu mediul (EVM) ca eco-pedagogie morală*, în cuprinsul căreia am prezentat succint evoluția recentă a dezbaterilor din etica mediului, elaborând totodată o diagnoză a relației omului cu natura sa interioară și cu mediul înconjurător folosindu-mă de contribuțiile filosofilor Martin Heidegger, Herbert Marcuse și Giles Lipovetsky. În ultima parte a lucrării de disertație am prezentat etica virtuților în relație cu natura ca pe o posibilă și viabilă contribuție a eticii mediului în contextul idealurilor de sustenabilitate și dezvoltare durabilă a comunităților vii, menționând educația cu, despre și pentru natură ca pe o solidă structură capabilă să dezvolte în mod asumat atitudini, virtuți, valori și sentimente care să îi apropie de natură și să îi responsabilizeze pe agenții morali în acțiunea în mod adecvat în cadrul interacțiunilor lor multiple cu mediul.

Prezenta lucrare se dezvoltă ca răspuns unei întrebări adresate mie însumi, observând și luând contact direct cu natura în decursul profesiei mele de educator în cadrul unui complex

educational axat pe o filosofie a interacțiunii omului cu natura, realizată într-un registru al respectului, comunicării empaticе și grijii față de ceilalți. Întrebarea este: „*Se poate elabora un model pedagogic care să valorifice și să valorizeze contribuții ale filosofilor, pedagogilor, biologilor și activiștilor pentru mediu?*” Răspunsul, desfășurat sub forma prezentei lucrări de doctorat, și pe care îmi propun să îl dezvolt pe parcursul traseului meu academic și profesional viitor, este unul pozitiv, ilustrând multiplele semnificații pe care eforturile filosofiei practice le are astăzi, într-un peisaj social, cultural și istoric complex, în care incertitudini, amenințări și provocări domină cotidianul, implicând utilizarea unui număr considerabil de resurse intelectuale, materiale și afective.

Elementele de noutate și originalitate ale prezentei lucrări de cercetare sunt reprezentate de corelarea cercetărilor realizate de biologi, ecologi și activiști de mediu cu elementele teoretice aparținând filosofiei practice, identificarea similarităților și diferențelor în ceea ce privește valorile și atitudinile pe care indivizii le exersează în relație cu ceilalți agenți morali și cu mediul natural, dezvoltarea teoretică a educației experiențiale în natură ca modalitate de punere în practică a virtuților specificate în cadrul acestei lucrări, specificarea comunicării non-violente ca liant al transmiterii și asimilării unui limbaj empatic care facilitează accesul indivizilor la recunoașterea nevoilor celorlalți (stimulând astfel întrajutorarea, dezvoltarea capacității de rezolvare de probleme, dezvoltarea unui model de dialog care stimulează armonia relațională, încrederea în sine și în comunitatea umană și capacitatea de a răspunde în mod adecvat, cu o sensibilitate diferențială, diverselor nevoi și probleme venite din direcția unor agenți ori pacienți morali, cu o mai mare adaptabilitate și capacitate de negociere în situații diverse), identificarea și explicitarea unor afecte care pot fi explicate în relație cu mediul natural (disponibilitatea de a fi prezent, compasiunea față de natură, empatia față de entități naturale), prezentarea unui studiu calitativ de tip focus grup care să identifice tendințe în ceea ce privește achiziția și exersarea unor atitudini, aptitudini și valori în relație cu mediul natural, precum și plasarea eticii mediului într-un registru al expunerii, dragostei și speranței, prin intermediul unei analize originale asupra lucrării *Walden*, scrisă acum mai bine de un secol și jumătate de eseistul american David Henry Thoreau. Cu această ocazie, doresc să orientez interesul filosofilor a căror muncă este orientată în sfera eticii mediului în a privi în istoria acestui domeniu dincolo de primele mențiuni ale rădăcinilor sale teoretice, constituite în prezent de clasicele trimiteri bibliografice către operele lui Aldo Leopold ori Rachel Carson.

Puse împreună sub forma structurii prezentate în lucrarea de doctorat, aceste elemente de originalitate reprezintă o noutate în domeniul cercetării eticii mediului și a educației experiențiale în natură din România, prezenta lucrare numărându-se printre primele cercetări realizate în țara noastră care popularizează și face cunoscută publicului interesat etica mediului ca etică cu destinații și valențe pedagogice, gândită într-un orizont al bucuriei, mutualității și încrederii. Caracterul de originalitate este conferit, de asemenea, de identificarea și explicitarea trans-disciplinarității domeniului eco-pedagogiei morale, realizată prin apel la cele mai noi contribuții și cercetări, ale căror teme și subiecte au fost valorizate în lumina relevanței pentru etica mediului, și în particular pentru educația morală experiențială în natură, care se bucură astăzi de un interes în creștere.

Ca orice cercetare ale cărei origini se află nu departe de momentul la care lucrarea a fost redactată, *limitele* sunt constituite de numărul limitat de resurse bibliografice ori de prezența unor cercetări mai ample, derulate pe perioade mai mari de timp. De asemenea, pentru a menține în actualitate interesul pentru etica virtuților, am preferat o incursiune succintă în istoria filosofiei pentru a sonda apariția și dezvoltarea a ceea ce numim virtuți, acordând un spațiu mai amplu contribuțiilor recente la dezvoltarea eticii mediului, educației experiențiale în natură și comunicării empatică. Astfel, lucrarea nu se prezintă ca o antologie a filosofiei practice în relație cu mediul în general, și a eticii virtuților în particular, ci este mai degrabă gândită ca o cercetare actuală, propunându-și să identifice și să dezvăluie „maladii morale” recente prin prisma ramificărilor eticii virtuților pe care eticieni, biologi și pedagogi le-au identificat în ultimele patru-cinci decenii. Consider că resursele la care am apelat constituie pârgii teoretice bine ancorate în actualitatea temei dezbătute, fiind originale sub aspectul alcătuirii lor, suficiente pentru a trasa, în linii mari, tendințe și direcții ale cercetării în domeniul eticii mediului ca etică acțională, trans-disciplinară și integrativă.

Așa cum am menționat și la începutul acestui capitol, orice contribuție adusă acestei cercetări, menită să clarifice concepte ori să indice noi orizonturi, este primită cu deschidere și încurajată, mai ales în contextul în care criza ecologică cunoaște, de la an la an, și de la comunitate la comunitate, particularități din cele mai deosebite, care reclamă o intervenție promptă, morală, realizată în urma unor deliberări democratice, bazate pe respectarea unor principii morale precum principiul subsidiarității, publicității, al dublului efect și al respectării

demnității umane, cu extensie către persoane non-umane și areale naturale potențial afectate de către acțiunile factorului antropic.

Structura lucrării de față este organizată pe capitole și subcapitole, astfel: în primul capitol, *Individul în natură- o specie amenințată cu dispariția*, îmi propun să prezint principalele elementele care contribuie la îndepărtarea omului de natură (fenomenul de „înfundare” a simțurilor, diminuarea capacității indivizilor de a-și asuma riscuri, mecanizare, educația de tip sedentar, fricile nejustificate, egoismul, deșchiderea, anxietatea, supra-protectivitatea etc.), realizând o analiză menită să reliefeze concepte și idei specifice comunicării deficitare cu propriul sine și cu lumea naturală. În cel de al doilea capitol, *Etica virtuților în relație cu natura* voi ilustra câteva virtuți umane prin care se poate stabili o relație de bună conviețuire în interiorul comunităților umane și prin extensie, la nivelul relației om-natură (deschiderea, compasiunea, disponibilitatea, orientarea adecvată înspre natură, combaterea flagelului „genocidului ecologic” menționat în literatură de Claudia Card), pentru a fixa cu mai multă acuratețe granițele conceptuale în interiorul cărora operează eco-pedagogia morală.

Următorul capitol, *Vicii în relație cu natura* vizează identificarea și explicitarea principalelor vicii umane care vitregesc și amenință relația sustenabilă, morală a indivizilor cu mediul natural, pentru ca în cel de al patrulea capitol, *Studiu de caz: „Walden”- David Henry Thoreau. Despre retragere către sine, solitudine și imersare* să utilizez lucrarea *Walden, sau viața în pădure* (1853) scrisă de transcendentalistul american Henry David Thoreau pentru a ilustra virtuțile și viciile menționate în capitolele precedente, propunându-mi totodată să pun în lumină potențialul lucrării lui Thoreau de a se constitui ca lucrare-fundament pentru ceea ce a devenit, în prezent, etica virtuților în relație cu natura (en. *environmental virtue ethics*). Consider că opera lui Thoreau nu este îndeajuns de valorizată pentru potențialul ei conceptual, prin prezenta lucrare propunându-mi să ilustrez complexitatea și aportul bogat pe care *Walden* îl aduce înțelegerii eticii mediului într-un registru al apropierii, imersării și implicării active.

Capitolul V, *Educația morală pentru sustenabilitate și dezvoltare comunitară* prezintă principalele componente ale educației sustenabile, propunându-mi ca prin conținutul acestui capitol să evidențiez principalele metafore ale modernității (logica dominanței, mecanicismul, individualismul, ideea modernă de progres, logica punerii la dispoziție) care ne aduc astăzi în fața unor dileme sociale și morale legate de relația omului cu lumea în care locuiește, dezvoltând

apoi posibilele elemente specifice unei educații morale în care valori, virtuți și atitudini să fie orientate înspre o reconciliere a omului cu el însuși și cu natura. Al șaselea capitol, *Educația experiențială în natură*, prezintă apariția și contribuțiile unor pedagogi și cercetători la apariția și dezvoltarea educației morale experiențiale în natură, element care conferă consistență și orizont procesului de identificare a virtuților, viciilor și discursului despre natură specificate în capitolele anterioare.

Capitolul VII, *Comunicarea nonviolentă* ilustrează câteva din contribuțiile pe care acest model de relaționare îl are în facilitarea dialogului dintre indivizi, menită să aducă consens și înțelegere în modelul educației experiențiale în particular, și în fluxul relațional dintre individ și mediu în general. Capitolul VIII, *Studiu calitativ asupra valorilor eco-pedagogiei morale în complexul educațional Green School Romania* reprezintă un studiu calitativ de tip focus grup, metodă validată științific și utilizată în prezenta cercetare cu scopul de a identifica tendințe în ceea ce privește achiziția și dezvoltarea unor valori, virtuți, atitudini, aptitudini și sentimente „prietenose” cu mediul, studio realizat prin aplicarea unui chestionar educatorilor care practică modelul educației experiențiale în natură, utilizând metode de comunicare non-violentă, în cadrul complexului educațional Green School Romania. Capitolul IX este destinat principalelor critici aduse eco-pedagogiei morale, precum și a unor posibile soluții de conciliere a unor optici diferite, *Concluziile* lucrării ilustrând gradul în care obiectivele acestei lucrări de doctorat au fost atinse, precum și eventuale direcții de cercetare care pot fi urmate, utilizând instrumentarul și conceptele utilizate pe parcursul desfășurării teoretice a actualei teze prezentate.

Bibliografie

Bibliografie primară

1. ANGHEL, Elena. *Psihologia educației pe tot parcursul vieții: pentru specialiști și adulți interesați de propria lor dezvoltare*. Editura For You, București, 2011.
2. BRONFENBRENNER, U. *The ecology of human development*, 1979, Harvard University Press, Cambridge.
3. CAFARO, Philip. *Thoreau's Virtue Ethics in Walden, The Concord Saunterer*, Journal of the Thoreau Society, 8: 23-47, 2000.
4. CARD, Claudia. *Environmental Atrocities în Ethics and the Environment* 9, 2004.
5. COMTE-SPONVILLE, Andre. *Mic tratat al marilor virtuți*, Editura Univers, București, 1998.
6. DEWEY. John. *Theory of Valuation*, Later Works, Carbondale: South III Univ, pp. 189-251, 1939/ 1988.
7. EHRENFELD, J. R., A. J. HOFFMAN. *Flourishing: A Frank Conversation about Sustainability*. Stanford: Stanford University Press., 2013
8. FREIRE, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed*, The Continuum International Publishing Group Inc., New York, 2000.

9. FRASZ, Geoffrey. *Environmental Character: Environmental Feelings, Sentiments and Virtues* în *Ethics in Progress*, 7. 32-43, 2016.
10. GEORGESCU, Mara. PAVEL, Florina-Diana, *COMPANION – ghid pentru utilizarea manualului Consiliului European de educație pentru drepturile omului cu copiii – „Compasito”*, București, 2009.
11. GRIFFEN, Susan. *The eros of everyday life: Essays on ecology, gender, and society*. Doubleday, New York, 1995.
12. HANNIS, Mike, *The Virtues of Acknowledged Ecological Dependence: Sustainability, autonomy and Human Flourishing* în *Environmental Values*, White Horse Press, Vol. 24, Nr. 2, p.145-164, 2015.
13. HANSCOM, J. Angela. *Balanced and Barefoot: how unrestricted outdoor play makes for strong, confident, and capable children*, New Harbinger Publications, Oakland, 2016.
14. HEIDEGGER, Martin. *Originea operei de artă*, Ed. Univers, București, 1982.
15. HURSTHOUSE, Rosalind. *Environmental Virtue Ethics*. în *Working Virtue: Virtue Ethics and Contemporary Moral Problems*, editat de R. L. Walker și P. J. Ivanhoe, 155–171., Oxford: Clarendon Press, 2007.
16. JORDAN, Karen; KRISTJANSSON, Kristján. *Sustainability, virtue ethics, and the virtue of harmony with nature*, Environmental Education Research, 2016.
17. KOLB, A. David. *Experiential Learning. Experience as The Source of Learning and Development*. Prentice- Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1984.
18. LIPOVETSKY, Giles. *Amurgul Datoriei*, Ed. Babel, București, 1996.
19. LOUV. Richard. *Last Child in The Woods*, Atlantic Book, Londra, 2005.
20. MACINTYRE, Alasdair. *Tratat de Morală. După virtute*. Humanitas, București, 1998.
21. MANCUSO, Stefano. VIOLA, Alessandra. *Verde uimitor: inteligența lumii vegetale*, Art, București, 2018.
22. MACINTYRE, Alasdair. C. *Dependent rational animals: Why human beings need the virtues*. Chicago, Ill: Open Court, 1999.
23. MARCUSE, Herbert. *Scrieri filosofice*, Ed. Politică, București, 1977.
24. MIDGLEY, Mary. *Evolution as a Religion*, Methuen, London and New York, 1985.
25. MCDANIEL, J. *Christian Spirituality as Openness to Fellow Creatures*, în *Environmental Ethics*, Vol. 9: 37–46, 1986.

26. MUREȘAN, Valentin. *Managementul eticii în organizații*, Editura Universității din București, București, 2009.
27. ROSENBERG, Marshall, *Comunicarea nonviolentă: un limbaj al vieții*, Casa Editorială Ponte, București, 2014.
28. ROLSTON, III, H. *Lake Solitude: The Individual in Wilderness*. în H. Rolston, III *Philosophy Gone Wild*. Buffalo, NY: Prometheus Books.
29. ROGERS, Carl. *A deveni o persoană*, Editura Trei, București, 2003.
30. RUSSELL, Bertrand. *În căutarea fericirii*, Humanitas, București, 2013.
31. STOENESCU, Constantin. *Etica Mediului*, Editura Institutului European, Iași.
32. TREANOR, Brian. *Emplotting Virtue: A Narrative Approach to Environmental Virtue Ethics*. Albany, NY: State University of New York Press., 2014.
33. THOREAU, Henry, David. *Walden, sau viața în pădure*, Act și Politon, București, 2015.
34. WINKLERPRINS, A.M.G.A. & DE SOUSA, P.. Surviving the city: Home gardens and the economy of affection in the Brazilian Amazon. *Journal of Latin American Geography*, 4(1), 107- 126, 2005.

Bibliografie secundară

35. BROWN, J.S., A. COLLINS & P. DUGUID (1989). *Situated Cognition and the Culture of Learning* în *Educational Researcher*, Volum 18(1), pp.32-42, 1989.
36. BESAR, Pengiran Hajah Siti Norainna binti Pengiran Haji. *Situated Learning Theory: The Key to Effective Classroom Teaching?* în *HONAI: International Journal for Educational, Social, Political & Cultural Studies*, Volume 1(1), Mai, pp.49-60. Bandung, Indonesia: Minda Masagi Press, Wamena, Papua, 2018.
37. BARTHES, Roland. *Le Degre zero de l'écriture*, Editions de Seuil, Paris, 1953.
38. BANDURA, Albert. *Social Learning Theory*, General Learning Press, New York, 1971.
39. CUCOȘ, Constantin. *Pedagogie. Ed. a III-a revăzută și adăugită*, Polirom, Iași, 2014.
40. CANGUILHEM, Georges. *The Normal and the Pathological* , Cambridge Zone Books, 1991.

41. CHAPMAN, S., MCPHEE, P., & PROUDMAN, B., *What is Experiential Education?* în Warren, K. (Ed.), *The Theory of Experiential Education*, Dubuque: Kendall/Hunt Publishing Company, pp. 235-248, 1995.
42. COBB, Edith. *The Ecology of Imagination in Childhood*, Daedalus 88: 538-39, 1959.
43. DAVID, Daniel. SZENTAGOTAI- TĂTAR, Aurora. *Tratat de Psihologie Pozitivă*, Ed. Polirom, Iași, 2017.
44. FOWLER, James & CHRISTAKIS, N. A. *Cooperative behaviour cascades in human social networks*. Lucrare prezentată la Academia Națională de Științe ale Statelor Unite ale Americii (PNAS), 2010.
45. FROMM, Erich. *The Heart of Man. Its genius for good and evil*, New York, 1966.
46. HELLEN, Exley (ed.). *Cântecele vieții- înțelepciune amerindiană*, ed. Helen Exley Com, București, 2012.
47. KASSER, Tim. RYAN, Richard. COUCHMAN, Charles.,KENNON Sheldon, *Materialistic Values: Their Causes and Consequences*, în *Psychology and Consumer Culture: The Struggle for a Good Life in a Materialistic World*, ed. Tim Kasser, Allen Kanner, Washington, DC: American Psychological Association, 2004.
48. KRUEGER R.A., CASEY M.A, 2005, *Metoda focus-grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată*, trad. Rom. Cristina Popa, Polirom, Iași, după ediție originală 2000, Sage Publications.
49. KEETON, MORRIS T & TATE, Pamela J, *Learning by experience--what, why, how*. Jossey-Bass, San Francisco, 1978.
50. KAHNEMAN, D., KRUEGER, A., SCHKADE, D., SCHWARTZ, N. & STONE, A. *Would you be happier if you were richer? A focusing illusion*. Science, 312 (5782), 1908-1910, 2006.
51. KOLB, David A.- *Experiential Learning- Experience as the Source of Learning and Development*, Second Edition, Pearson Education, New Jersey, 2015.
52. LAVE, J. & E. WENGER. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1991.
53. LANE, Robert. *The Market Experience*, Cambridge: Cambridge University Press, 524–47, 1991.
54. LIICEANU, Gabriel, *Nebunia de a gândi cu mintea ta*, Humanitas, București, 2016.

55. LOYNES, Chris. *Narratives of Agency: The Hero's Journey as a Construct for Personal Development through Outdoor Adventure* în BECKER, Peter., Schirp, Jochem (ed.), *Other Ways of Learning*, The European Institute for Outdoor Adventure Education and Experiential Learning, Marburg, p. 111-131, 2008.
56. MACMILLAN J, MCCOLL E, HALE C & BOND S. *Comparison of focus group and individual interview methodology in examining patient satisfaction with nursing care.* *Social Sciences in Health*, 206–219, 1995.
57. MORAR, Vasile. *Morala elementară: stări, praguri, virtuți*, Ed. Paideia, București, 2011.
58. MOSER, Gabriel. *Introducere în psihologia mediului*, Polirom, Iași, 2009.
59. MANDER, J. *Technologies of globalization* în J. Mander & E. Goldsmith (Ed.), *The case against the global economy: And for a turn toward the local*. Sierra Club Books, San Francisco, 1996.
60. MATARASSO. Michael; NGUYEN. Viet Dung, 2002, *Environmental Education Trainer's Guide for Nature Conservation*, WWF, Greater Mekong, 2002.
61. MILL, John-Stuart, *Utilitarismul*, Alternative, București. 1998.
62. ORTEGA Y GASET, Jose. *Omul și mulțimea*, Humanitas, București, 2001.
63. PETERSON, B., Jordan. *12 Reguli de viață: un antidot la haosul din jurul nostru*, Ed. Trei, București, 2018.
64. PLUMWOOD, V. *Feminism and the mastery of nature*. New York: Routledge, 1993.
65. PISTORIO, Marc. *Spune-mi pe cine iubești ca să-ți spun cine ești*. Editura Niculescu, București, 2017.
66. SENECA, Lucius, Annaeus. *Alt timp nu am. Despre scurtimea vieții. Despre viața fericită*, Editura Seneca Lucius Annaeus, București, 2014.
67. SIMIONESCU, Ion. *Din ale naturii*, Editura Ion Creangă, București, 1982.
68. SCHWARTZ SH, BILSKY W. *Toward a universal psychological structure of human values*. *J. Personal. Soc. Psychology*, 53:550–62, 1987.
69. SCHWARTZ SH, Bilsky W. 1990. *Toward a theory of the universal content and structure of values: extensions and crosscultural replications*. *J. Personal. Soc. Psychol.* 58:878–91, 1990.

70. STERNBERG, Robert. *Săgeata lui Cupidon. Cursul dragostei în timp*, Editura Trei, București, 2000.